

Presentació

L'ESTAT EN ACTE, ACTES D'ESTAT: BALANÇOS I HORIZONS PER A UNA RECERCA CRÍTICA
STATE ACTS, ACTS OF STATE: REFLECTIONS AND HORIZONS FOR CRITICAL RESEARCH

* **Agustín D'Onia** / Universitat de Barcelona. EiAP (ICA) / <https://orcid.org/0000-0001-8550-1143>
Alejandro Gorr / Universidad de Buenos Aires. EiAP (ICA) / <https://orcid.org/0009-0002-7052-6107>
Eloi Sendrós Ferrer / Universitat de Barcelona. EiAP (ICA) / <https://orcid.org/0000-0001-7102-0445>

Resum

En la introducció d'aquest número especial, presentem algunes consideracions sobre l'estudi de les pràctiques i relacions mitjançant les quals l'Estat i la política pública es (re)produeixen en les seves diverses formes i escales, des de l'àmbit local fins al global. Partint de la dialèctica entre la construcció social d'allò polític i la construcció política d'allò social, les contribucions analitzen com l'Estat es manifesta i cristal·litza en pràctiques quotidianes, institucions, normes i categories d'intervenció pública. Aquest enfocament situa les pràctiques estatals en tensió amb les estructures i condicions històriques que les configuren, evidenciant la complexitat i la pluralitat de l'Estat com a fenomen relacional i processual. Amb aquesta presentació, pretenem doncs oferir una mirada crítica i situada que ens convida a estudiar com l'Estat es manifesta, actua i es (re)produeix, ampliant la comprensió de les formes i processos que configuren l'acció pública contemporània; un marc interpretatiu crític que precedeix a sis articles en els quals aquesta mirada es concreta.

Paraules clau

Estat, acció pública, política pública, etnografia, història social.

Abstract

In the introduction to this special issue, we present some reflections on the study of the practices and relations through which the State and public policy are (re)produced in their diverse forms and scales, from the local to the global level. Drawing on the dialectic between the social construction of the political and the political construction of the social, the contributions analyze how the State manifests and crystallizes in everyday practices, institutions, norms, and categories of public intervention. This approach situates state practices in tension with the structures and historical conditions that shape them, highlighting the complexity and plurality of the State as a relational and processual phenomenon. With this presentation, we aim to offer a critical and situated perspective that invites us to study how the State manifests, acts, and (re)produces itself, expanding the understanding of the forms and processes that configure contemporary public action—a critical interpretive framework that precedes six articles where this perspective is concretized.

Keywords

State, public action, public policy, ethnography, social history.

* Els noms dels autors es presenten en ordre alfabètic, d'acord amb la voluntat compartida de reflectir una contribució horitzontal i equitativa en l'elaboració del text.

PRESENTACIÓ¹

La proposta d'emprendre aquest número especial a Quaderns sorgeix del grup d'estudis sobre Estat i Acció Pública (EiAP), de l'Institut Català d'Antropologia. L'EiAP neix l'any 2022 a partir de la confluència de diverses investigadores i investigadors en l'àmbit de l'antropologia social i la sociologia, en diferents punts de la seva trajectòria, i que treballen sobre temàtiques ben diverses, però que comparteixen l'interès per qüestions relacionades amb la fabricació de les polítiques públiques i l'estatalitat. En aquest sentit, el grup es forma davant la necessitat compartida de fer front —tot parafrasejant a Philip Abrams (1988)— a les dificultats viscudes a l'hora l'immiscir-nos en l'estudi de l'Estat.

En tant que objecte d'estudi, l'Estat ha gaudit d'una llarga i dilatada trajectòria entre les ciències socials, constatant-se l'amplitud i la fertilitat d'aquest camp, i la progressiva centralitat com a objecte de primer ordre en disciplines com ara la sociologia i l'antropologia. En aquest mateix gest, però, ha estat habitual incórrer en múltiples paranys, derivats de les dificultats per a rompre epistemològicament amb els nostres universos de sentit i els mons d'allò que donem per descomptat, ja que es troben “mediats” precisament per l'Estat. Pierre Bourdieu ens adverteix sobre aquestes dificultats, tot assenyalant que “quan es tracta d'estudiar l'Estat, cal estar més en guàrdia que mai contra les idees preconcebudes, en el sentit de Durkheim. Això mateix, contra les idees heredades i la sociologia espontània” (Bourdieu, 2014). L'autor fa referència aquí a la necessitat, a través d'un exercici reflexiu, de destotalitzar un “pensament d'Estat” per, precisament, “pensar l'Estat”. És en aquest precís sentit amb què emprem el terme “mediació”; al·ludint al fet que la nostra relació dòxica amb el món es troba habitada per categories de percepció, principis de construcció de la realitat, i estructures cognitives per a la producció i garantia de les quals, variant segons la societat, l'Estat juga un paper central.

És així com l'ús de certes categories analítiques produïdes i/o importades dels marcs estatals, incorporades de manera acrítica i irreflexiva, ha anat sedimentant en concepcions sobre l'Estat, així com en “mals hàbits” en el seu estudi, que precipiten en la reproducció de rutines intel·lectuals i marcs conceptuals esbiaixats, contribuint a la mistificació d'aquesta *fictio juris*. Això mateix: una il·lusió ben fonamentada que existeix perquè, en darrera instància, es creu col·lectivament en la seva existència. D'aquesta manera, en tractar amb l'Estat en les nostres investigacions, sempre es corre el risc de ser capturats i pensats pel propi objecte d'estudi en el mateix gest de construir-lo i d'abordar-lo (Bourdieu, 2014). Les dificultats a l'hora de problematitzar i construir l'Estat com a objecte d'estudi de les ciències socials han contribuït, per exemple, a reificar falses dicotomies com aquella que escindeix “Estat” i “mercat”, “Estat” i “societat civil”, o bé aquelles concepcions que situen l'Estat en el pla de l'organització “formal”, en oposició taxativa a les relacions dites “informals” (Gupta, 2012).

¹ Voldríem agrair aquí a totes les persones i entitats que han estat part —o que han contribuït a l'existència— tant del grup Estat i Acció Pública com d'aquest dossier. Excusant-nos d'antuvi per les possibles absències, va el nostre agraïment a la Revista Quaderns i als editors que han treballat en aquest número (Dani Malet Calvo i Martin Lundsteen), a l'Institut Català d'Antropologia, al Departament d'Antropologia de la Universitat de Barcelona, al grup CRITS, i a l'Equipo de Antropología Política y Jurídica (EAPJ) de la Universidad de Buenos Aires (UBA). Ens agradaria donar les gràcies especialment a totes les persones que han contribuït amb el seu article a aquest dossier, a totes les persones que han contribuït a la revisió dels manuscrits, a Pablo Semán per la publicació de la seva entrevista, i també a Vincent Dubois per concedir-nos l'oportunitat de traduir i publicar el seu article.

D'aquesta manera, l'absència d'un exercici crític orientat a confrontar el “pensament d'Estat” pot comportar dos riscos. En primer lloc, el de caure en un enfocament substancialista —és a dir, tractar l'Estat com una entitat unificada, estable i dotada d'una voluntat pròpia; com un lloc, o com una eina— i no com un “fet social total” en el sentit de Marcel Mauss (2007). És a dir, com una realitat complexa que travessa i articula diversos àmbits de la vida social, econòmica, simbòlica i política d'una societat. En segon lloc, pot conduir a restringir l'estudi de l'Estat als límits que estableixen les seves pròpies definicions jurídiques o institucionals; donant per descomptat, i prenent com a objecte, allò definit i delimitat oficialment com a estatal. O, en sentit contrari, i des d'un empirisme miop, a adoptar una postura excessivament fragmentària que redueix l'Estat a una agregació dispersa d'interaccions, institucions, infraestructures, funcionaris i polítics, sense articular un marc analític reflexiu, sistemàtic i crític capaç de captar la dimensió estructural de les lògiques, forces i efectes que el caracteritzen.

És doncs amb la finalitat de pensar coralmment l'Estat i l'acció pública des de diferents preocupacions, interessos i disciplines, per tal de dotar-nos d'eines per a estudiar aquestes realitats davant les dificultats que se'ns imposen, que vàrem impulsar l'EiAP. El grup es troba vertebrat per una inquietud compartida que ens ha conduït a pensar col·lectivament al voltant del que se'ns presenta com una densa nebulosa; cercant així estimular la reflexió per tal de rompre epistemològicament amb biaixos incorporats que tan sovint ens porten a naturalitzar i fetitxitzar l'Estat com a objecte d'estudi. Repassant retrospectivament tot aquest recorregut, des del grup s'ha considerat oportú proposar aquest monogràfic per tal de plantejar una sèrie de reflexions relacionades amb l'estudi de l'Estat i l'acció pública, que considerem d'interès per diverses raons.

D'una banda, com a contribució a la reflexió i al debat sobre aquests assumptes, en un àmbit científic que, per diversos factors lligats a les lògiques contemporànies de producció acadèmica (hiperespecialització, tancament disciplinari, entre altres...), moltes vegades no està disposat ni disponible per abordar discussions de fons al respecte. D'altra banda, les reconfiguracions contemporànies de l'Estat, de l'estatalitat i de l'acció pública, no només impliquen efectes estructurals en termes de nous ordres, noves asimetries i desigualtats de tota mena, sinó que també amenacen, en molts casos, l'autonomia del camp científic i de la producció crítica del saber, per la qual cosa imposa als científics socials la necessitat d'armar-nos d'eines de tota classe no només per interpretar, sinó també per intervenir col·lectivament i pública aquestes realitats. Finalment, considerem que aquest número és d'interès en relació amb l'espai acadèmic català, on —a parer nostre—, la qüestió de l'estatalitat i la política pública no disposa encara de consolidació institucional, tot i ésser present en la recerca de tants col·legues que han treballat extensament sobre el tema. L'existència de grups d'estudi, equips de recerca o altres espais de referència especialitzats en objectes específics és especialment important en un context com el català, ja que són garantia de la producció i circulació d'obres intel·lectuals en la nostra llengua —siguin genuïnes, traduccions de referències clau, o reflexions compartides en congressos, seminaris i altres espais relacionats a la vida acadèmica—, que faciliten l'accés a certs coneixements i perspectives en un context científic globalitzat i mediat per l'hegemonia anglosaxona.

Amb aital vocació, doncs, publiquem aquest monogràfic. La introducció del dossier es concep com un balanç provisional d'una sèrie de reflexions col·lectives que hem anat recosint al llarg dels darrers tres anys, i que progressivament han anat sedimentant en un principi generador

de mirades, hipòtesis, interrogants, intuïcions i estratègies investigadores que configuren el nostre posicionament davant aquest objecte d'estudi.

Figura 1 | Boix que representa el rei Jaume I el Conqueridor presidint una sessió de les Corts, incunable de les Constitucions de Catalunya.

Font | Arxiu de la Corona d'Aragó, Barcelona.

ESTUDIAR L'ESTAT AVUI

A l'hora de prefigurar aquest dossier, hem considerat oportú prendre com a punt de partida una sèrie de qüestions vinculades a la trajectòria històrica de l'Estat i de l'acció pública com a objectes d'estudi dins de diverses tradicions epistemiques que ens convoquen. Sense pretendre oferir aquí una història social d'aquests objectes, ni tampoc una visió exhaustiva, ens ha semblat pertinent obrir una sèrie de reflexions a partir d'aquests elements; aportacions altament significatives en la configuració de les nostres perspectives. El recorregut històric de l'Estat i de l'acció pública com a objectes de la sociologia i de l'antropologia ens ha suggerit la imatge d'un "creuament quiasmàtic", metàfora inspirada en certes reflexions epistemològiques (Merleau-Ponty, 1988) que remet a punts de trobada i desavinences, d'interrelació constitutiva, així com a marcs de visibilitat i d'invisibilitat, pressupostos, diàlegs i debats tàcits, no explicitats, de vegades problematitzats, en la història de les nostres disciplines. Aquestes perspectives no només es creuen sinó que es reconfiguren mútuament, revelant tant afinitats com tensions.

Les reflexions sobre l'Estat, element clau de la modernitat occidental, estan presents en els

fonaments de la sociologia des de la gènesi d'aquesta *épistémè*. Max Weber (2014) concep l'Estat com el “lloc de la dominació” i el paradigma de la racionalitat moderna; Émile Durkheim (1990) el defineix com “l'únic conjunt dels cossos socials que té la qualitat de parlar i actuar en nom de la societat”, esdevenint un dels eixos centrals de la regulació moral de la modernitat; i Karl Marx (1968) el situa com “l'òrgan [lloc, ahora que eina] de dominació de classe” de les naixents societats capitalistes. La complexa i diversa història de la institucionalització i autonomització de la disciplina ha engendrat importants avenços en termes de concepció de l'Estat com a objecte, aconseguint posar en qüestió biaixos i obstacles de tota mena, de cara a la consolidació d'una sociologia empíricament fundada, i superant, per exemple, algunes formes de teoricisme, en un desplaçament del *pensar* al *estudiar* la realitat social. Així, la sociologia s'ha dotat d'eines teòriques més afilades, sí, però sobretot d'aparells metodològics i brúixoles epistemològiques. Pel que fa a aquest darrer aspecte, destaquem l'enorme aportació d'aquelles sociologies compromeses amb l'anomenat *relacionalisme* i que, contra tota deriva substancialista, han sabut concebre l'Estat com a relació, o com a conjunt de relacions —pensem particularment en la potència i l'efecte d'obertura que ha produït el model d'anàlisi de la sociogènesi de l'Estat de Norbert Elias (2016), així com l'obra de Pierre Bourdieu (2014) i la seva sociologia dels camps.

Aproximar-nos a l'Estat des d'aquest prisma permet emprendre una ruptura amb tota una sèrie de llocs comuns, propis de la relació dòxica —sigui de “profans”, de “nadius” o “d'acadèmics”— amb l'Estat, que habilita l'estudi de les estructures socials del fenomen estatal, al mateix temps que l'estudi dels seus actes; quelcom que ens porta a comprendre l'acció pública precisament com l'Estat *en acte*. La sociologia ha estat capaç de dotar-se progressivament de les eines conceptuals i metodològiques per analitzar l'Estat des de diferents enfocaments, objectes i escales, posant èmfasi en les relacions, de força i de lluita, entre els diferents grups i agents que participen de l'estatalitat i de la fàbrica de l'acció pública. Des dels més diversos enfocaments, aquestes aportacions empíricament fonamentades han contribuït, en alguns casos, a resoldre o actualitzar antigues discussions escolars-escolàstiques, ontològiques i en abstracte, al voltant de la “naturalesa de l'Estat”, com ara les discussions sobre l'autonomia i l'heteronomia o dependència de l'Estat, aquelles sobre les “competències” de l'Estat i el *state-building*, o sobre la “captura” i instrumentalització de l'Estat per certs sectors de l'economia i grups socials. En altres casos, aquestes contribucions han ajudat a desplaçar o fins i tot superar velles discussions, anteriorment mencionades, presents als debats sobre l'Estat, com ara les dicotomies Estat versus mercat, públic versus privat o Estat versus societat civil, donant compte de l'enorme complexitat d'aquests vincles, així com, d'altra banda, de l'extrema pertinència i necessitat d'aquestes reflexions, empíricament fonamentades, en el món actual.

Ens interessa destacar doncs tant el desenvolupament de la sociologia com la creixent confluència de les diferents disciplines i subdisciplines de les ciències socials en l'estudi d'allò polític i de l'Estat. Tals convergències s'expressen en l'emergència i consolidació d'experiències i tradicions interdisciplinàries com ara, sols per citar alguns exemples de referència- la sociologia històrica i la sociohistòria d'allò polític a França², o la sociologia històrica comparativa en el

² A la cruïlla de la història, la sociologia i la ciència política, la coneguda com a “socio-història” ha impulsat una renovació en les ciències socials franceses des de principis dels anys 1990, produint un gir “històric” en les ciències polítiques i en la sociologia política francesa. Com a indicadors i fites històriques, cal mencionar, de manera superficial i no exhaustiva, l'emergència de la revista *Genèses. Sciences sociales et histoire*, creada el 1990; la col·lecció “Socio-histoires”, co-dirigida per Gérard Noiriel i Michel Offerlé des de 1996; o l'emergència d'un munt de dossiers en revistes, així com una sèrie de manuals de socio-història i d'interdisciplinarietat sobre aquestes qüestions (Déloye, 2007; Noiriel, 2006; Offerlé & Rouso,

món anglosaxó³. En aquests casos, la història es presenta com a un instrument de comparació i de desnaturalització dels universos soci-històrics, tot privilegiant la denominada “metodologia genètica” precisament amb l'objectiu d'il·luminar la gènesi i trajectòria històrica de realitats socials (institucionals, polítiques, etc.) que, a priori, semblen espontàniament “naturals” i transhistòriques; donant compte, d'aquesta manera, de la seva historicitat i la seva contingència⁴.

A la seva manera, la confluència disciplinària també s'expressa en el desenvolupament de l'anàlisi de polítiques com a subdisciplina o especialitat acadèmica. Si bé la *policy analysis* neix als Estats Units de la postguerra com a “ciència de govern”, és a dir, com a forma d'*expertise* heterònoma de fort caràcter prescriptiu i normatiu (Dubois, 2009), i tot i que podem constatar cert “desencastrament” del desenvolupament d'aquest camp del coneixement amb relació a l'estudi de l'Estat (Bezès & Pierru, 2019), el seu desenvolupament a finals del segle XX i a principis d'aquest segle ha donat lloc a modalitats científiques de producció de coneixement, en la intersecció interdisciplinària, sobre la producció de polítiques. Aquest desenvolupament ha decantat en l'emergència de l'acció pública com a objecte, categoria i àrea de recerca que ha estat encunyada per diverses tradicions⁵, principalment d'origen francès, tot i que amb repercussions en altres latituds. L'ús del terme “acció pública” marca, d'aquesta manera, un desplaçament de perspectiva respecte al camp de coneixement prèviament consagrat a les “polítiques públiques”. Davant d'una visió marcada per tota una sèrie de biaixos⁶ (Lascombes & Le Galès, 2007), aquesta ruptura orienta l'enfocament no només vers les accions de les institucions públiques o relatives a l'Estat, sinó també a la intervenció i participació d'una pluralitat d'actors que actuen conjuntament, de manera interdependent, en diferents escales, per produir formes de regulació d'allò social (Commaille, 2014). Ens trobem així amb la definició “d'acció pública” de Vincent Dubois amb una síntesi i, al mateix temps, una obertura programàtica: entesa com a “relacions, pràctiques i representacions que concorren a la producció políticament legitimada de maneres de regular les relacions socials” (Dubois, 2009, p. 3, traducció pròpia). Ens resulta summament suggeridor, en la seva potencialitat heurística, l'èmfasi posat a la indissociabilitat

2008; Laborier & Trom, 2003, entre altres). Destaquen, com a fites que han marcat l'obertura als debats i investigacions, les reflexions de Jean-Claude Passeron sobre historicitat i epistemologia de les ciències socials (Passeron, 2006), i el treball de Luc Boltanski sobre la formació dels *cadres* com a categoria i grup social a França (Boltanski, 1982).

³ Per només mencionar alguns dels referents del neoinstitucionalisme històric, i fent abstracció de la diversitat i diferències entre ells: Barrington Moore, Charles Tilly, Theda Skocpol (autora, amb Peter Evans i Dietrich Rueschemeyer, de l'obra seminal *Bringing the State back in*, 1985), o, el seu impacte a França, amb Bertrand Badie i Pierre Birnbaum, autores ni més ni menys que d'un dels manuals de referència de *Sociologie de l'État* (1979).

⁴ L'interès per a la sociogènesi dels fenòmens socials ens obliga, una vegada més, a referir-nos a l'herència, ja clàssica, de la sociologia configuracional de Norbert Elias i la seva articulació de l'anàlisi sociogenètic i psicogenètic en la conformació de l'Estat; així com a la sociologia de Pierre Bourdieu, per a qui la historicitat i el mètode sociogenètic resulten fonamentals i constitutius per a l'anàlisi sociològica dels fenòmens. Els dos retornen a la noció weberiana de l'Estat com a culminació de la dominació legal-racional i moderna, definit per la seva pretensió del monopoli de l'ús de la violència física legítima, en Elias a través de la “llei del monopoli”, en Bourdieu afegint-hi la dimensió simbòlica de la violència.

⁵ Un indicador és l'aparició en les darreres tres dècades d'obres i manuals al respecte que, tot i que proposen una sociologia de l'acció pública, ho fan des de perspectives diferents. Pensem en els treballs de Patrice Duran (1999), Jean-Pierre Gaudin (2004), Pierre Lascombes i Patrice Le Galès (2007), Patrick Hassenteufel (2008), Renaud Payre i Gilles Pollet (2013) o, més recentment, l'obra col·lectiva coordinada per Vincent Dubois (2022). Potser, en aquest sentit, caldria parlar de *sociologies* de l'acció pública, en plural.

⁶ El fet que l'anàlisi de les polítiques públiques sigui també una anàlisi *per a* les polítiques públiques provoca que s'hi corri el risc de quedar atrapat en l'objecte que es proposa, tal com passa amb l'Estat. Tal com el desenvolupa Vincent Dubois (2009), els pressupòsits i biaixos d'aquestes mirades són el producte de les condicions socials i històriques de la seva emergència i desenvolupament, marcat per l'heteronomia.

de les tres dimensions: relacions, representacions i pràctiques. Una altra dimensió central és la qüestió de la legitimitat, i del poder de regular una esfera particular de la vida social, exercit mitjançant la mobilització de recursos (de tota mena, siguin financers, jurídics, administratius, etc.) propis dels poders públics i, en última instància, del poder estatal. L'acció pública, dimensionada d'aquesta manera, participaria aleshores plenament de les formes de dominació, constituint en la seva dimensió concreta un vector de l'exercici pràctic de la violència simbòlica en les societats estatitzades (Bourdieu, 2014).

Aquest moviment ha convergit en una sociologia de l'acció pública innovadora, que s'ha reapropiat i reformulat —o, millor, “sociologitzat”— els objectes tradicionals del *policy analyse* i de la ciència política (govern, institucions, Estat, sistema polític i partits, funcionaris i burocràcia, polítiques públiques, poder, etc.), trencant amb certs límits, obstacles i fronteres —tan formals i jurídiques com disciplinàries, epistemològiques i de mètode— en l'anàlisi, basant-se en una concepció pròpiament sociològica. Si el punt de partida d'una ciència de l'Estat és la pregunta sobre *què és?* i *qui és l'Estat?*, en el cas de l'estudi de l'acció pública s'ha reprès, de manera renovada, la pregunta clàssica sobre *qui governa?*

En aquest sentit, la fertilitat d'aquest desplaçament pot ser constatada en una constel·lació d'investigacions originals sobre els més diversos objectes, abastant des de l'estudi de grups socials i estructures relacionals implicades en la fabricació de les polítiques públiques, fins a les dinàmiques relacionals i configuracions específiques i subalternes en la seva elaboració, donant lloc a l'estudi de les diferents baules que formen la cadena de producció de les polítiques. Dispensant-nos de l'esforç, en va, d'abastar exhaustivament totes les contribucions en la matèria, s'han estudiat, des d'aquest enfocament, la configuració de les elits estatals (i la seva articulació amb els seus homòlegs “més enllà” de les fronteres de l'Estat); els processos d'institucionalització i de transformació d'estructures de govern, de polítiques i de categories d'intervenció pública; les configuracions relacionals i els vincles entre diferents sectors i cossos de l'Estat; la complexa imbricació entre l'Estat i actors de l'economia en la construcció de mercats; els processos i les lluites entre diferents actors per la definició del paper de l'Estat i de la seva intervenció en els àmbits més diversos; el funcionariat subaltern i el seu vincle amb els “administrats” en la producció de les polítiques públiques; etc.⁷. Aquest desenvolupament ha suscitat, en paral·lel i sobre la base de treballs empírics concrets, tant una sèrie de reflexions sobre les maneres d'aprehendre conceptualment aquestes problemàtiques, com sobre els diferents mètodes, estratègies i eines d'investigació emprades.

Retornant a aquest últim aspecte, i d'acord amb l'esperit transdisciplinari de l'EiAP i d'aquest dossier, és notable l'aportació de l'etnografia com a lloc de trobada, en un sentit quiasmàtic, entre les tradicions esmentades fins aquí i l'antropologia. L'interès recent i creixent generat per l'estudi de les “relacions ordinàries amb l'Estat” (Spire, 2016), o dels *street levels bureaucrats* (Lipsky, 1980), els seus vincles amb els “administrats”, i el seu paper (i eventual discrecionalitat) en la fabricació de l'acció pública, ha produït la renovació de multitud d'investigacions i reflexions sobre aquestes temàtiques. En aquest context, l'etnografia adquireix una centralitat inusitada com a eina d'estudi d'aquests objectes en determinades escales, habilitant així el diàleg transdisciplinari, i permetent-nos estudiar l'Estat tant a través dels seus actes (la intervenció

estatal, la producció i implementació de les polítiques públiques en diferents nivells, les rutines burocràtiques, les relacions entre administradors i administrats, etc.), com a través dels actes d'Estat —“actes polítics que tenen pretensions de tenir efectes en el món social” (Bourdieu, 2014, p. 24, traducció pròpia), actes autoritzats, dotats d'una autoritat que, per una sèrie de delegacions en cadena, reenvia a l'Estat i la seva autoritat com un lloc últim, que fonamenta i garanteix els actes i els seus efectes (Bourdieu, 2014). Assumir aquesta mirada permet, tal com planteja Vincent Dubois, estudiar els actes d'Estat com un conjunt concret de relacions i pràctiques, cosa que permet desprendre's de “la visió ideal i abstracta produïda pel discurs oficial”, així com “trençar amb la visió del món i dels problemes socials” que les representacions oficials de l'acció pública vehicula (Dubois, 2024). Sense ànim d'allargar-nos massa aquí, considerem important destacar la rellevància i el sentit de la traducció i publicació del text de Vincent Dubois, prèviament citat, i present al final d'aquest número. En aquest article, l'autor fa un balanç programàtic sobre els usos de l'etnografia crítica per a l'estudi de l'acció pública, i per tant de l'Estat.

En relació amb el desenvolupament de l'acció pública com a àrea del coneixement en altres latituds, voldríem aquí esbossar una altra idea, vinculada també a la història d'aquests sabers, i que remet, una vegada més, a la metàfora de l'encreuament quiasmàtic. Tal com mencionàvem anteriorment, repassar aquesta història ens condueix a donar compte de l'origen occidental i modern d'aquestes *épistémès*. Bona part dels marcs teòrics, conceptes i eines metodològiques, han estat produïts en el denominat “nord global”, i aplicats inicialment a l'estudi de realitats occidentals. Ara bé, el desenvolupament de les ciències socials en altres contextos i l'interès per realitats “perifèriques” i no occidentals ha portat a la sociologia, a la ciència política i subdisciplines relacionades, a l'estudi de l'Estat i de l'acció pública en altres latituds⁸. No obstant això, com succeeix amb altres àrees del coneixement i de les ciències, les condicions socials pròpies de la gènesi i trajectòria de les nostres disciplines han engendrat una forma, ben coneguda, de “occidentalcentrisme”. Tanmateix, el qüestionament de les matrius occidentalocentrades de la mirada —a través de les crítiques a l'etnocentrisme, a la dependència epistemològica i al l'extractivisme en la producció de coneixement— ha impactat igualment les reflexions i investigacions realitzades sobre aquests temes en el denominat “sud global”. Aquest moviment, relativament recent, no només ha comportat la ruptura amb tota una sèrie de pressupòsits a través dels quals s'intentava analitzar casos no occidentals en matèria d'Estat i d'acció pública, tot cercant un major rigor científic i una certa simetria epistemològica. El descentrament epistemològic, producte del diàleg amb realitats no occidentals, ha produït un segon moviment que consisteix a tornar a qüestionar les mirades a partir de les quals s'han estudiat, fins ara, aquestes realitats també a Occident; contribuint així a la riquesa i el rigor científic de l'anàlisi i de la comparació internacional i històrica⁹.

⁸ Farem aquí una evident economia de les infinites i importants referències en matèria de reflexions, debats i investigacions sobre l'Estat i les polítiques públiques en camps no occidentals. De més està dir que aquestes àrees temàtiques han estat l'objecte de múltiples i riques reflexions i debats en els més diversos contextos acadèmics i intel·lectuals.

⁹ Trobarem inspiració en iniciatives i treballs col·lectius com els dossiers de la revista *Gouvernement et action publique* dedicats a l'acció pública a Amèrica Llatina (Barrault-Stella, Maillat & Vommaro, 2019) i Àfrica (Darbon & Provini, 2018), o la publicació “Sociología de la acción pública. Actores sociales y políticas estatales” de la revista argentina *Sudamérica* (Barrault-Stella & Lorenc Valcarce, 2016).

Figura 2 |

Exposition coloniale internationale, Paris, 1931. Jean-Victor Desmeures (dissenyador) i Robert Lang (editor).

Font | Google Arts & Culture.

És precisament en relació amb aquestes qüestions que resulta pertinent treure a col·lació la trajectòria i les contribucions de l'antropologia, tot inaugurant el segon gest d'aquest recorregut que pensem amb l'imaginari del quiasme. Les particularitats de l'evolució i la consolidació de l'antropologia com a ciència social ofereix algunes claus de volta per a construir una inclinació relacionalista i crítica a l'hora de problematitzar l'Estat, tot prevenint-nos de ser capturats pels seus efectes, alhora que ajudant-nos a combatre els biaixos universalistes d'arrel occidental, en exportar prenocions, marcs teòric-analítics i enquadraments explicatius.

El seu impuls inicial, associat al colonialisme¹⁰ i l'estudi de comunitats geogràfica i socialment distants als mons i societats del "nord global", condueix als antropòlegs a identificar altres formes i models d'organització política de les relacions socials, de caràcter no estatal i/o mediades per altres institucions i forces. Les aproximacions d'un ampli corol·lari de recerques interessades per l'estructuració i l'organització de la vida social, política, econòmica i religiosa

¹⁰ En el moment de redacció d'aquesta introducció, el museu etnogràfic del Quai Branly (París) acull una exposició titulada "Mission Dakar-Djibouti (1931-1933): contre-enquêtes", una contra-investigació, a contrapel, de la cèlebre missió tristament relacionada amb la construcció de l'acerb d'aquest museu. Ens sembla un esdeveniment altament significatiu, ja que no només constitueix una mostra de la gènesis colonial d'aquestes *épistémès*, sinó que proposa vies de crítica i superació d'aquesta herència (Musée du Quai Branly Jacques Chirac, s.d.).

de societats i poblacions en diverses latituds va contribuir a un progressiu descentrament epistemològic i metodològic en l'estudi de l'Estat, del qual en volem destacar quatre grans eixos, interconnectats els uns amb els altres: la ruptura de l'Estat com a objecte empíric i la renúncia "d'Estat" com a categoria analítica útil; la reconstrucció crítica de l'Estat com a producte cultural històricament situat; el refinament de la conceptualització de les fronteres estatals més enllà de les assumpcions clàssiques de sobirania, territorialitat, i formalitat; i, finalment, l'habilitació d'itineraris analítics per a estudiar l'Estat "des de baix", "des de fora", i des del conflicte i la contestació.

Tot i els biaixos etnocèntrics inicials de l'estructural-funcionalisme —que segueixen reverberant avui dia (Darvon & Provini, 2018)— les primeres contribucions manifestament centrades en l'organització política de les societats del "sud global" responen a l'absència d'un Estat —tal com és conegut en els països d'origen— a través de construir com "els sistemes polítics" com a objecte d'interès; estructures de relacions i d'institucions integrades en un sistema social funcional més ampli, sense autoritat central, però amb estructures d'ordre social complexes (Evans-Pritchard, 1940, Fortes & Evans-Pritchard, 1949; Radcliffe-Brown, 1987). Aquesta aproximació esdevingué una palanca crítica cap a estudis que s'estaven duent a terme en indrets com l'Àfrica, les Amèriques o l'Àsia, en assenyalar els problemes d'exportar i 'buscar l'Estat' (imposar-lo analíticament, de fet) allà on aquest model particular no es manifesta, i autors com Radcliffe-Brown (1987) fins i tot propugnaven abandonar l'Estat com a categoria i com a objecte d'estudi; tot assenyalant que no es tracta d'un objecte empíric concret, sinó que més aviat es presenta com una màscara —com una mena de fetitxe— que capta la nostra atenció, i que impedeix veure i estudiar les estructures de relacions que articulen l'organització política d'una societat¹¹.

L'impacte que tingué aquest gest relativista en les ciències socials fou destacable, i es propagà en varies direccions. En aquest sentit, a banda de la crítica al biaix etnocèntric, aquest contrapunt ha esdevingut un disparador d'aproximacions crítiques a l'Estat en les societats del "nord global"¹². Els biaixos assenyalats, i les crítiques corresponents, revelen com en aquelles

¹¹ Posteriorment, aquest enfocament ha trobat en la perspectiva foucaultiana tot un camp de diàleg i de pensament fèrtil i productiu, on l'aproximació relativista i "des de baix" a qüestions que tenen a veure amb l'Estat i la política pública, s'entrellacen amb les concepcions reticulars i rizomàtiques de les relacions de poder, en termes de subjecció i *governamentalitat* (Foucault, 1991). De totes maneres, no tothom ha estat disposat a renunciar a l'ús de l'Estat com a objecte d'estudi i categoria analítica en les seves recerques. Tal com assenyala Abrams (1988), la tendència en l'antropologia ha estat més aviat la de combinar la ruptura radical amb l'Estat com a objecte empíric de recerca, tot conservant molt seriosament la idea d'Estat i els seus efectes. Trobem així contribucions on aquesta plètorà crítica de treballs conflueixen en aproximacions etnogràfiques que, sense partir de l'Estat com a objecte, acaben problematitzant i desvetllant el mode en què els estats esdevenen, existeixen i es reproduïen en les seves quotidianitats; prenent l'estudi de les relacions polítiques com a estratègia per a estudiar i reconstruir des de baix, de forma inductiva empíricament fonamentada, el conjunt d'elements que articulen i constitueixen l'Estat (Ferguson, 1994; Gupta, 2012; Joseph & Nugent, 1994; Li, 2007).

¹² Cal destacar, en aquest punt, el desenvolupament de l'antropologia de les polítiques públiques, com a camp d'estudis diferent -tot i que amb multitud de connexions- amb la sociologia de l'acció pública. Partint del treball de camp etnogràfic, aquesta corrent d'estudis desplega un enfocament crític i relacional per comprendre com es produeixen, circulen i són apropiades les polítiques públiques en contextos socials concrets. Aquesta aproximació no parteix d'una visió instrumental ni normativa de les polítiques, sinó que les concep com a processos socials i polítics situats, que impliquen disputes de sentit, relacions de poder i pràctiques de govern. L'antropologia de les polítiques públiques es construeix, doncs, a partir de la crítica a les concepcions tecnocràtiques o formalistes de l'Estat i les polítiques, i proposa un descentrament analític, tant pel que fa a les institucions com als imaginaris que les sustenten (Shore, 2011, 2013; Shore & Wright, 1997; Wedel et al., 2005). A aquestes contribucions connecten amb les recerques que s'han interessat particularment per les quotidianitats i les lògiques internes del funcionament de les burocràcies, i la centralitat de les relacions informals i la discrecionalitat al cor mateix del funcionament de l'Estat (Gupta, 2012).

'societats sense Estat', l'Estat s'hi perfilava precisament com un reflex en negatiu d'allò que operava en les societats d'origen (Schavelzon, 2010); i és en aquesta dislocació dels marcs de referència que comencen a emergir treballs que tracten precisament de traslladar els exercicis d'estranyament cap a l'Estat com a fenomen social particular a occident; desnaturalitzant la seva existència.

Per mitjà de la comparativa —tan característica d'aquesta disciplina— anaren emergint treballs que reparaven en situar l'organització política occidental com una més d'entre les múltiples cosmologies polítiques i models organitzatius de les relacions socials existents; historitzant i relativitzant, per tant, l'Estat en tant que idea, model, i fet social. Resulta interessant la reflexió que planteja Steinmetz (1999), qui apunta que “la cultura” i les produccions culturals han passat de ser l'eix estructurador de l'antropologia, a esdevenir un element d'interès que pràcticament sols es projecta cap aquelles societats tradicionals i premodernes, o que encara conserven elements vernaculars. Societats que encara ara són objecte de classificacions i etiquetades que defineixen les seves formes de govern com a “culturals” i “simbòliques”, en contrast amb les formes de govern occidentals basades en una idea de racionalitat; assumint que les burocràcies occidentals són més racionals i menys simbòliques que altres models d'arreu (Herzfeld, 1992)¹³.

Aquest conjunt d'inclinacions relativistes crítiques han sedimentat en exercicis de caràcter sociohistòric que revisen des d'aquest prisma els processos de formació de l'Estat modern occidental, com és el cas del treball de Philip Corrigan i Derek Sayer (1985) sobre la formació de l'Estat anglès; tot situant l'Estat modern occidental com a resultat i alhora catalitzador d'una revolució cultural de gran magnitud, que sorgeix en l'entrecruament de múltiples transformacions socials, polítiques i econòmiques. En aquest sentit, re-culturalitzar l'estudi de l'Estat cobra una destacable potència analítica, ja que ens permet definir i explorar la relació dialèctica —fonamental per a comprendre la seva existència i reproducció— entre l'Estat com a producte cultural, i l'Estat com a productor de cultura (organitzador de les relacions socials, generador de classificacions i categories —fins i tot identitàries— compartides i incorporades, etc.).

Amb l'expansió del model d'Estat-nació occidental per mitjà del colonialisme, aquest no només es va difondre, sinó que va mutar i s'adaptà a contextos diversos, donant lloc a processos de formació de nous estats, noves formes d'estatalitat i configuracions híbrides entre formes de govern, burocràcies, agents i lògiques socials prèvies. Aquest procés, lluny de ser lineal o homogeni, s'ha caracteritzat per conflictes, resistències, negociacions i formes d'encaix amb sistemes polítics preexistents (Asad, 2004; Joseph & Nugent, 1994). L'antropologia, en tant que disciplina històricament vinculada a l'estudi dels i als marges de l'Estat, ha estat especialment atenta a aquests processos, aportant dues grans contribucions: d'una banda, la capacitat d'estudiar etnogràficament els processos de formació estatal “en viu i en acte”; i de l'altra, una mirada crítica que defuig visions substancialistes, i que ha sabut pensar l'Estat des dels seus límits, des del conflicte i des de les formes de contestació.

Aquesta doble contribució es tradueix, en primer lloc, en una etnografia situada, històricament informada, de les relacions quotidianes amb l'Estat, especialment atenta a les pràctiques,

¹³ En aquest sentit, autors com Geertz (2000) i Abélès (1988, 2000), per citar dues referències centrals, han parat especial atenció a les formes d'autoritat dispersa i als rituals i teatralitzacions del poder, així com als actes d'Estat, les teatralitzacions polítiques i els cerimonials burocràtics.

representacions i experiències de les poblacions subalternes —i en menor mesura, de les elits (Hansen & Stepputat, 2001). Aquesta perspectiva permet identificar no només feixos de relacions de poder que es materialitzen en lògiques d'inclusió i exclusió de la vida política pública, sinó també les maneres com l'Estat és imaginat, practicat, resistit, negociat o instrumentalitzat per part de diferents sectors, i les asimetries que se'n deriven (Das & Poole, 2004; Scott, 1985, 2009; Aretxaga, 2003). En aquest sentit, les tensions entre la voluntat d'imposició d'ordre i legitimitat per part de l'Estat i les pràctiques socials de resistència i contestació configuren un espai analític privilegiat per comprendre la seva complexitat política i simbòlica, les formes que pren, i les seves transformacions (Joseph & Nugent, 1994; Taussig, 1997; Scott, 1998).

En segon lloc, els treballs etnogràfics que aborden el desenvolupament i la implementació de programes i marcs d'acció pública —com els de James Ferguson (1994) o Tania Murray Li (2007)— han posat en relleu no només els límits i contradiccions internes d'aquests dispositius (ja assenyalats en les contribucions de la sociologia de l'acció pública), sinó també la seva inserció en contextos multiescalars i transnacionals. Aquests autors mostren com les polítiques públiques són el producte d'interaccions entre múltiples escales i actors (on s'articulen agències estatals, organitzacions internacionals, actors privats i representants locals, tecnòcrates, etc.), amb tensions i contradiccions entre elles, i com el procés de globalització es presenta alhora com a resultat i com a condició de la hibridació entre instàncies estatals i no estatals, així com entre les escales de l'acció pública; ja que un pol i l'altre d'aquest contínuum (tan sovint presentats com a binomis), són en darrera instància mútuament constitutius l'un de l'altre (Ferguson & Gupta, 2002). De totes maneres, el marc de la globalització i els contextos generalitzats de *policrisis* (Henig & Knight, 2023) no erosionen ni minven necessàriament els estats, tal com es presenta de forma reduccionista en algunes àgores, sinó la seva reconfiguració amb relació a la sobirania i la territorialitat (Sassen, 1996; Sharma & Gupta, 2006); adaptant-se (amb formes i ritmes asimètrics). Finalment, i estretament lligada amb els punts anteriors, la darrera contribució de l'estudi antropològic de l'Estat que volem destacar és la capacitat d'explorar i problematitzar les seves fronteres difuses i poroses. No només tal com ja s'ha cobert en línies anteriors —atesa la pluralitat d'agents que participen en la producció de l'acció pública—, sinó especialment a l'incorporar una mirada sensible amb la dimensió global d'aquesta porositat.

L'anàlisi d'aquestes pràctiques quotidianes mostra com les experiències amb l'Estat no només són fragmentades i situades, sinó també fonamentalment relacionals: les representacions del poder estatal es construeixen tant des de dins (funcionaris, tècnics) com des de fora (ciutadania, col·lectius subalterns), i aquestes experiències són co-implicades i mútuament constitutives. En aquest sentit, el que fa l'antropologia no és només “afegir” matisos al coneixement sobre l'Estat, sinó transformar-ne radicalment la forma d'estudiar-lo: des de les esclertes, les pràctiques i les representacions; des del conflicte, la dispersió i la quotidianitat.

Es perfilen així alguns dels eixos clau per a seguir estudiant l'Estat avui, en un context marcat pel dinamisme i l'amplitud de les transformacions sociopolítiques i econòmiques, ja que permeten aproximar-nos a l'Estat no pas com una institució coherent o un cos clar i aprehensible, sinó com un conjunt dinàmic, contradictori, multilocal i també multiescalar de relacions, institucions, pràctiques, discursos i agents, amb fronteres borroses i poroses que també són canviants, que prenen forma en un context de forces i fluxes globals (Sharma & Gupta, 2006). I, per tant, resulta fonamental comprendre l'Estat com una relació i, alhora, com un objecte en disputa. El bagatge disciplinari dels estudis de i des de fora l'Estat, la visió *relacionalista* de

l'Estat, juntament amb la visió interna sobre les lògiques i quotidianitats del seu funcionament, que podem aportar per mitjà de l'etnografia, i que en combinació amb l'anterior ens permeten veure la presència “d'allò extern, tradicional, informal i cultural” al centre mateix dels Estats i els sistemes polítics moderns, és potser relacional, també remet a una certa lògica de la dualitat o de dualismes, pròpia de l'aportació diferencial de l'antropologia social a l'estudi de l'Estat.

Ara bé, si bé la metàfora esbossada anteriorment de l'estructura quiasmàtica serveix de suport per a pensar el recorregut històric de l'Estat i l'acció pública com a objectes d'estudi, suggereix una certa imaginació metafísica occidental i del pensament antinòmic. La nostra proposta, d'inspiració relacional, aposta per la superació tant del pensament dicotòmic com dels efectes de tancament disciplinari i de la hiperespecialització en les ciències socials. D'aquesta manera, esperem que aquest dossier pugui contribuir, en certa manera, al diàleg transdisciplinari, descentrat, horitzontal i epistemològicament simètric, a la renovació de problemàtiques, els conceptes i els mètodes, així com a l'estructuració d'un espai d'intercanvi entre investigadors de diferents latituds que tractin amb l'Estat i els seus actes en les seves recerques.

La mirada que es proposa al llarg d'aquest apartat no té per objectiu fixar un model d'anàlisi, sinó assajar una forma de pensament relacional capaç de sostenir la complexitat històrica, institucional i experiencial de l'Estat i de l'acció pública. Les perspectives revisades converteixen l'Estat en una categoria problemàtica, més que en un punt de partida: un objecte que es construeix en i per l'anàlisi, i que pren forma en la intersecció entre processos històrics de llarga durada, dispositius institucionals, pràctiques administratives i codificacions simbòliques. L'articulació entre etnografia i sociohistòria permet, en aquest sentit, superar les dicotomies clàssiques —micro/macro, passat/present, estructura/acció— i generar un espai d'anàlisi capaç de captar tant els ritmes històrics com les formes de presentificació, tant les sedimentacions institucionals com les escenes d'actualització quotidiana. Més que disciplines, el que es creua aquí són disposicions analítiques, estils de pensament i formes d'atenció, que converteixen l'Estat en un lloc de pas, un camp de forces i un espai d'indagació més que no pas en un objecte delimitat i autosuficient. En aquest espai s'hi poden articular, alhora, la historicitat de l'Estat com a formació cultural i política particular —tot i que històricament universalitzada—, i les tensions del present, les formes d'autoritat que s'encarnen en pràctiques situades i les categories que ordenen i legitimen l'acció pública. Des d'aquesta perspectiva, la proposta del present dossier no és només la d'un enfocament empíric renovat, sinó que ambiciona servir com a caixa d'eines, alhora que un lloc per al pensament: un espai descentrat, permeable i multiescalar des d'on tornar a problematitzar l'Estat i els seus actes.

CONTRIBUCIONS D'AQUEST MONOGRÀFIC

Tancant aquest recorregut, els articles que componen aquest monogràfic ofereixen un conjunt dens però accessible de relats i anàlisis etnogràfiques i sociohistòriques que ens permeten captar la complexitat del fenomen estatal i els seus actes. Voldríem, abans de presentar cada contribució, destacar també la importància dels estudis de cas. Considerem que l'interès de treballar sobre “casos particulars” rau en la possibilitat d'aprehendre cada cas —en la seva singularitat més concreta i “densament descrita”—, no per resignar-se a la descripció idiogràfica o monogràfica del cas a cas, sinó per, a partir d'aquell moment, poder construir

generalitats comparativament. *Grosso modo*, es tracta d'escapar a l'alternativa del reduccionisme de la generalitat, típic del teoricisme a l'hora de pensar aquests temes, com també a la de la monografia infinitament minuciosa i falsament exhaustiva del cas singular, que pot derivar en inventaris descriptius sobre àrees o regions específiques de l'administració pública i de l'Estat (Barrault-Stella, 2016 & Lorenc Valcarce, 2015). L'esperit d'aquest dossier reflecteix l'interès pels “casos singulars” (és a dir, en allò que tenen efectivament de “singular” i de “general”), tenint com a eixos transversals l'estudi de l'Estat i l'acció pública en les seves diferents modalitats d'existència. El mètode comparatiu, des de la lògica enunciada anteriorment, habilita també el diàleg entre epistemologies diverses i investigacions sobre realitats de diferents latituds.

El cas del CAP Raval Nord, que analitza Ainhara del Pozo, exemplifica de manera eloqüent la dimensió performativa i conflictiva de l'Estat. A través del seguiment longitudinal d'un conflicte —protagonitzat per organitzacions veïnals i polítiques, l'Ajuntament de Barcelona, el Museu d'Art Contemporani, i un centre sanitari—, l'autora dona compte de les diferents representacions per part d'agents diversos sobre l'Estat i allò públic (incloent-hi també les mateixes representacions dels agents públics). Alhora, l'autora pren la disputa per l'espai per observar com aquest conflicte reverbera en les estructures de l'Estat, fent del procés de producció d'una intervenció urbanística un observatori des del qual identificar les tensions i lluites internes entre diferents agents i sectors de l'Estat.

Aquestes tensions es troben també al centre de l'article de Guillermo Aguirre, dedicat al procés de reforma de la Rambla de Barcelona. A través d'una etnografia dels dispositius participatius, l'autor posa en qüestió la idea de la participació com a mecanisme de democratització i mostra com, en determinats contextos, pot operar com a tecnologia de govern i dominació simbòlica que neutralitza el conflicte i canalitza la dissensió. El cas de la “Comunitat Rambla” exemplifica com la inclusió formal de la ciutadania pot anar acompanyada d'una codificació restrictiva dels discursos legítims, amb efectes molt concrets sobre la transformació urbana. Es tracta, de nou, d'una forma de fer Estat que combina estructures formals, lògiques institucionals i micropolítiques de reconeixement i exclusió. I també es tracta, en termes d'estratègia de recerca, d'aprehendre l'Estat i els seus actes a través dels seus dispositius i instruments de construcció de legitimitat en la seva dimensió concreta.

La dimensió territorial i administrativa de l'Estat es desplega amb una altra tonalitat en l'article d'Alex Govers, centrat a problematitzar els Programes de Prevenció de la Radicalització a la ciutat de l'Hospitalet de Llobregat. A través del seguiment de programes d'intervenció al llarg del temps, i recurrent múltiples escales, fins a arribar al treball de mediació en l'àmbit local, l'autor mostra com el llenguatge de la seguretat circula i s'inscriu en les polítiques locals a través d'una redefinició preventiva dels problemes socials. Allò que emergeix aquí és una forma d'Estat que opera sobre els marges, que tradueix desigualtats estructurals en riscos potencials i que activa pràctiques d'intervenció que, sense ser coercitives, participen de la lògica securitària. El resultat és una forma de govern que no es limita a respondre, sinó que configura, des de la proximitat, les formes del problema públic.

La complexitat burocràtica i la gestió institucional del sofriment són, al seu torn, el centre de l'article de María Victoria Pita i Florencia Corbelle, que analitzen el funcionament de la burocràcia judicial argentina en els casos de violència institucional. Aquí, l'Estat s'encarna en documents, protocols, formes de registre i processos d'interpretació que defineixen què compta com a violència, qui pot ser reconegut com a víctima i com es pot intervenir legalment. Lluny de

la imatge d'un aparell neutre, la burocràcia hi apareix com un espai on es disputa el sentit del dret i on la discrecionalitat dels agents coexisteix amb marcs normatius densos i contradictoris. La producció de casos jurídics, la classificació administrativa i la temporalitat judicial són els instruments a través dels quals l'Estat administra no només justícia, sinó també expectatives, reconeixement i formes de subjectivació.

La contribució de Beth Gaglia, situada a un altre extrem del registre empíric, desplaça la mirada cap a les fronteres de l'Estat i els imaginaris de sobirania contemporanis. L'estudi de les Zones d'Ocupació Especial (ZEDE) a Hondures i dels projectes micronacionals associats al pensament anarcocapitalista revela una paradoxa central: la creació de jurisdiccions privades, que pretenen escapar del control estatal, no implica pas l'absència d'Estat, sinó l'aparició de noves formes de governança que reproduïxen moltes de les seves lògiques. Beth Gaglia mostra com l'Estat pot ser mimetitzat o instrumentalitzat fins i tot en projectes que en proclamen l'erradicació, i com l'autoritat pública pot ser reconfigurada com a servei, com a infraestructura o com a marca. Les formes de regulació que emergeixen en aquests contextos donen compte dels límits, els llenguatges i les condicions de possibilitat de la sobirania, del poder i de l'autoritat de l'Estat, sí; però també del sorgiment de noves crítiques a l'Estat, i de noves formes de la dreta que presenten renovades articulacions amb les formes contemporànies del capitalisme.

Finalment, l'article de Raisa Pina proposa una aproximació a l'Estat des d'una altra escala, com a agent econòmic i a la seva inserció en dinàmiques globals de financiarització. A partir de la trajectòria de l'empresa brasilera JBS -una càrnica familiar i local, esdevinguda èlit nacional-, l'autora rastreja els vincles entre desenvolupament, capital global i acció pública, i mostra com l'Estat pot actuar com a catalitzador de l'expansió empresarial i les dinàmiques de circulació i acumulació de capital; desdibuixant-se la frontera entre allò públic i allò privat, així com entre la dimensió local i global. El cas brasiler resulta així especialment interessant per veure com l'Estat no només opera com a regulador, sinó també com a promotor, com a inversor i com a garant de processos d'acumulació de múltiples formes de capital, que reconfiguren el seu paper tradicional. En aquest cas, el poder estatal es troba travessat per una arquitectura financera global que el transforma, però que també en necessita la mediació, els recursos i la legitimitat.

Hem decidit incorporar també als continguts d'aquest número la relatoria d'un intercanvi amb Pablo Semán, una conversa realitzada en el marc de la seva visita a Barcelona el febrer de 2025, convidat pel grup EiAP. En aquesta entrevista, en Pablo explica els efectes de la pandèmia, "catalitzador" de processos que s'estaven gestant en diferents temporalitats. Temporalitats que han diferit, a la llum de l'esdevenir històric, dels tempos de l'Estat i de la política¹⁴. Aquests processos es conjuguen, si se'ns permet l'ús del concepte, en una mena d'afinitat electiva, decantant en una crítica a l'Estat per part de diferents sectors de la societat argentina, i en la consolidació d'una nova dreta anti-Estat llibertariana.

El monogràfic clou amb la traducció d'un article signat per Vincent Dubois, sociòleg francès especialitzat en l'etnografia de l'acció pública, els treballs i contribucions del qual han resultat

¹⁴ Ens permetem aquí fer referència a la selecció de la portada d'aquest número, de William Blake. La idea del Leviatan és una metàfora o imatge clàssica que s'ha utilitzat, des de Hobbes, per caracteritzar l'Estat i la seva complexitat, remarcant la articulació entre l'exercici del poder i de la dominació amb la producció de l'ordre i de la cohesió. En la imatge de portada de Blake, a més de la figura del Leviatan, apareix una altra criatura bíblica: el Behemot. Aquesta figura remet al caràcter elefantíasiac i feixuc d'un Estat que no està podent respondre a les transformacions de les societats contemporànies —les transformacions contemporànies del capitalisme i del capital, les reconfiguracions actuals de l'estructura social, les articulacions de noves demandes de diferents sectors de la societat, o les noves formes del vincle capital-treball, etc.

inestimables tant per a les nostres recerques, com per a la formació de les bases de l'EiAP. Importem, doncs, un text recent en el qual l'autor versa extensament sobre l'exercici d'etnografiar críticament l'acció pública, aportant claus teòriques, metodològiques i epistemològiques, publicat aquí en català.

Declaració de conflicte d'interessos

Els autors de l'article declaren no tenir conflictes d'interès financers, professionals o personals que hagin pogut interferir inapropiadament en aquest treball.

Contribucions d'autoria

D'Onia, Agustín: Conceptualització, escriptura (esborrany original).

Gorr, Alejandro: Conceptualització, escriptura (esborrany original).

Sendrós, Eloi: Conceptualització, escriptura (esborrany original).

BIBLIOGRAFIA

- Abrams, P. (1988). Notes on the difficulty of studying the State (1977). *Journal of Historical Sociology*, 1(1), 58–89.
- Abélès, M. (1988). Modern political ritual: Ethnography of an inauguration and a pilgrimage by President Mitterrand. *Current Anthropology*, 29(3), 391–404.
- Abélès, M. (2000). *Un ethnologue à l'Assemblée*. Odile Jacob.
- Aretxaga, B. (2003). Maddening states. *Annual Review of Anthropology*, 32(1), 393–410.
- Asad, T. (2004). Where are the margins of the State? In V. Das & D. Poole (Eds.), *Anthropology in the margins of the State* (pp. 279–298). Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Barrault-Stella, L., Maillet, A., & Vommaro, G. (2019). Étudier les transformations de l'action publique en Amérique latine: De terrains « exotiques » à la fécondité conceptuelle d'enquêtes situées. *Gouvernement et action publique*, 8(1), 9–34.
- Barrault-Stella, L., & Lorenc Valcarce, F. (2016). La acción pública, el Estado y el tratamiento de los problemas sociales: una introducción. *Sudamérica: Revista de Ciencias Sociales*, 1(4), 9–17.
- Badie, B., & Birnbaum, P. (1979). *Sociologie de l'État*. Grasset.
- Bezes, P., & Pierru, F. (2019). Sociologie de l'État et politiques publiques. In L. Boussaguet, S. Jacquot, & P. Ravinet (Eds.), *Dictionnaire des politiques publiques*. Presses de Sciences Po.
- Boltanski, L. (1982). *Les cadres. La formation d'un groupe social*. Paris: Minuit.
- Bourdieu, P. (2014). *Sobre el Estado: Cursos en el Collège de France (1989–1992)*. Anagrama.
- Commaille, J. (2014). Sociologie de l'action publique. In L. Boussaguet, S. Jacquot, & P. Ravinet (Eds.), *Dictionnaire des politiques publiques* (4e éd.). Presses de Sciences Po.
- Corrigan, P., & Sayer, D. (1985). *The great arch: English state formation as cultural revolution*. Oxford: Basil Blackwell.
- Darbon, D., & Provini, O. (2018). "Penser l'action publique" en contextes africains: Les enjeux d'une décentration. *Gouvernement et action publique*, 7(2), 9–29. <https://doi.org/10.3917/gap.182.0009>

- Das, V., & Poole, D. (Eds.). (2004). *State and its margins: Comparative ethnographies*. In V. Das & D. Poole (Eds.), *Anthropology in the margins of the State*. Santa Fe, NM: School of American Research Press.
- Déloye, Y. (2007). *Sociologie historique du politique* (1re éd. 1997). Paris: La Découverte. (Repères)
- Dubois, V. (2003). La sociologie de l'action publique, de la socio-histoire à l'observation des pratiques. In P. Laborier & D. Trom (Eds.), *Historicités de l'action publique* (pp. 347–364). Paris: PUF.
- Dubois, V. (2009). L'action publique. In A. Cohen, B. Lacroix, & Ph. Riutort (Eds.), *Nouveau manuel de science politique*. Paris: La Découverte.
- Dubois, V. (dir.) (2022). *Les Structures sociales de l'action publique. Analyser les politiques publiques avec la sociologie des champs*. Vulaines-sur-Seine: Éditions du Croquant.
- Dubois, V. (2024). L'ethnographe et l'action publique : éléments pour un usage critique de l'enquête ethnographique. In M. Avanza, S. Mazouz, & R. Pudal (éds.), *Ethnographie(s) politique(s)*. Paris: ENS Éditions.
- Duran, P. (1999). *Penser l'action publique*. Paris: LGDJ, coll. "Droit et société", série "Politique".
- Durkheim, E. (1990). *Leçons de sociologie*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Elias, N. (2016). *El proceso de la civilización: Investigaciones sociogenéticas y psicogenéticas*. México: Fondo de Cultura Económica.
- Evans-Pritchard, E. E. (1940). *The Nuer: A description of the modes of livelihood and political institutions of a Nilotic people*. Oxford: Oxford University Press.
- Ferguson, J. (1994). *The anti-politics machine: Development, depoliticization, and bureaucratic power in Lesotho*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ferguson, J., & Gupta, A. (2002). Spatializing states: Toward an ethnography of neoliberal governmentality. *American Ethnologist*, 29(4), 981–1002.
- Fortes, M., & Evans-Pritchard, E. E. (Eds.). (1940). *African political systems*. London: Routledge.
- Foucault, M. (1991). Governmentality. In G. Burchell, C. Gordon, & P. Miller (Eds.), *The Foucault effect* (pp. 87-104). Chicago: University of Chicago Press.
- Gaudin, J.-P. (2004). *L'action publique: Sociologie et politique*. Paris: Presses de Sciences Po-Dalloz, coll. "Amphi".
- Geertz, C. (2000). *Negara: Estado-teatro en Bali del s. XIX*. Barcelona: Paidós.
- Gupta, A. (2012). *Red tape: Bureaucracy, structural violence, and poverty in India*. Durham: Duke University Press.
- Hansen, T. B., & Stepputat, F. (Eds.). (2001). *States of imagination: Ethnographic explorations of the postcolonial state*. Durham/London: Duke University Press.
- Hassenteufel, P. (2008). *Sociologie politique: l'action publique*. Paris: Armand Colin.
- Herzfeld, M. (1992). *The social production of indifference: Exploring the symbolic roots of Western bureaucracy*. Chicago: University of Chicago Press.
- Henig, D., & Knight, D. (2023). Polycrisis: Prompts for an emerging worldview. *Anthropology Today*, 39(2), 3–6. <https://doi.org/10.1111/1467-8322.12945>
- Joseph, G., & Nugent, D. (Eds.). (1994). *Everyday forms of state formation: Revolution and the negotiation of rule in modern Mexico*. Durham/London: Duke University Press.

- Laborier, P., & Trom, D. (Dirs.). (2003). *Historicités de l'action publique*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Lascoumes, P., & Le Galès, P. (2007). *Sociologie de l'action publique*. Paris: Armand Colin.
- Li, T. M. (2007). *The will to improve: Governmentality, development, and the practice of politics*. Durham: Duke University Press.
- Lipsky, M. (1980). *Street-Level Bureaucracy. Dilemmas of the Individual in Public Services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Marx, K. (1968). *Introducción a la Crítica a la filosofía del derecho de Hegel*. Buenos Aires: Claridad.
- Mauss, M. (2007). *Essai sur le don: Forme et raison de l'échange dans les sociétés archaïques*. Paris: Presses Universitaires de France.
- Merleau-Ponty, M. (1988). *Le visible et l'invisible*. Paris: Gallimard.
- Noiriel, G. (2006). *Introduction à la socio-histoire*. Paris: La Découverte.
- Offerlé, M., & Rouso, H. (Dirs.). (2008). *La fabrique interdisciplinaire: Histoire et science politique*. Rennes: Presses Universitaires de Rennes.
- Payre, R., & Pollet, G. (2013). *Socio-histoire de l'action publique*. Paris: La Découverte. <https://doi.org/10.3917/dec.payre.2013.01>
- Passeron, J.-C. (2006). *Le raisonnement sociologique: Un espace non poppérien de l'argumentation* (1re éd. 1991). Paris: Albin Michel.
- Radcliffe-Brown, A. R. (1987). Preface. In M. Fortes & E. E. Evans-Pritchard (Eds.), *African political systems*. London: Routledge.
- Sassen, S. (1996). *Losing control? Sovereignty in an age of globalization*. New York: Columbia University Press.
- Schavelzon, M. S. (2010). La antropología del Estado, su lugar y algunas de sus problemáticas. *Publicar*, (10), 73–96.
- Scott, J. C. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance*. New Haven: Yale University Press.
- Scott, J. C. (1998). *Seeing like a state: How certain schemes to improve the human condition have failed*. New Haven: Yale University Press.
- Scott, J. C. (2009). *The art of not being governed: An anarchist history of upland Southeast Asia*. New Haven: Yale University Press.
- Sharma, A., & Gupta, A. (Eds.). (2006). *The anthropology of the state: A reader*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Shore, C. (2011). *Policy worlds: Anthropology and the analysis of contemporary power*. Oxford: Berghahn Books.
- Shore, C. (2013). *Building Europe: The cultural politics of European integration*. London: Routledge.
- Shore, C., & Wright, S. (1997). Anthropology of policy: Critical perspectives on governance and power. In *Anthropology of policy: Critical perspectives on governance and power* (pp. 3–39). London: Routledge.
- Steinmetz, G. (1999). Introduction: Culture and the State. In G. Steinmetz (Ed.), *State/culture: State formation after the cultural turn* (pp. 1–49). Ithaca: Cornell University Press.

- Spire, A. (2016). État des lieux : les policy feedbacks et le rapport ordinaire à l'État. *Gouvernement et action publique*, (5), 141-146.
- Taussig, M. (1997). *Magic of the State*. Routledge
- Wedel, J. R., Shore, C., Feldman, G., & Lathrop, S. (2005). Toward an anthropology of public policy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 600(1), 30-51. <https://doi.org/10.1177/0002716205276734>
- Weber, M. (2014). *Economía y sociedad*. México: Fondo de Cultura Económica.

Fitxa bibliogràfica:

D'Onia, A.; Gorr, A.; Sendrós Ferrer, E. (2025). Presentació. L'Estat en acte, actes d'Estat: balanços i horitzons per a una recerca crítica. *Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia*, 41(1), 2-20. <https://doi.org/10.56247/qua553> [ISSN2385-4472]

